

ילדים - לפני תוכנית

חקירה מיוחדת על בעיה לאומית כאובה - התובעת ידיעה ופתרון ציבורי

זה, על כך, אם אותו זוג מחליט להימנע מהריון, ידע לפחות עקרונית מה עליו לעשות. באופן מעשי, הוא יכול לפנות אל רופאו, וזה ייעץ לו מה בדיוק עליו לעשות. יתכן שלא יפנה לרופאו, אלא יבחר בעצמו באמצעי-המניעה הנראה לו, מתוך שורה ארוכה הנהוגה בארץ ובעולם (ראה מסגרת בעמוד 8).

אולם לא כל זוג בארץ יודע על אמצעים אלה, ולא כל זוג היודע על קיומם, מוכן להשתמש בהם. כי בנושא זה חברים שני משכולים רציניים: הבערות והרת. שילובם חזק במיוחד דווקא בתוך השכבות הדלות, המטופלות בלא-יחסי במספר רב של ילדים, ועל כן זקוקות יותר מכל שכבה אחרת לתיכנון הילודה.

לא רק הדת היהודית מתנגדת למניעת הריון (ראה מסגרת). ידועה הרבה יותר בעולם התנגדותה של הכנסייה הקתולית. לפני כשנה ערכה ועדה אמריקאית חקר על תוכניות סיוע-החזון, שבסופו המליצה בפני הסנאט כי יסייע לכל מדינה בעולם בשטח תכנון הילודה. הכנסייה הקתולית הקימה סערה כזו, שכל מועמד לנשיאות בבחירות הקרובות מצא את עצמו נאלץ לומר מה דעתו על הצעה זו, שביצועה ימומן בכסף אמריקאי. איש מהם לא העז לתמוך בגלוי בהצעה, מפחד הקולות הקאתוליים בבוא הבחירות.

ההתנגדות הקאתולית מבוססת על ההנחה כי האדם חי בעוון, וכי מעשה ההזדווגות הוא העוון המקורי. למעשה זה יכולה להיות הצדקה גואלת אחת: כי הוא בא כדי ליצור חיים חדשים. הזדווגות שאין תכליתה להוליד ילדים - חסא היא לפי דיני החתיקאן. לפי אותם דינים, עדיפה ההתנזרות, ועל כן צעת הכנסייה לכל זוג שאינו רוצה יותר ילדים היא אחת: הימנעו מלבוא במגע מיני.

במרוצת השנים נאלצה הכנסייה להתפשר עם המציאות המודרנית, בה אין כל אדם יכול לגדל משפחה בלתי-מוגבלת - או להתנזר. על-כן התירו חשמי הכנסייה צורה אחת בלבד של תכנון הילודה, היא "שיטת הקצב". שיטה זו מבוססת על ההנחה, כי ביצית האשה ניתנת להפריה במשך תקופה של 24 שעות בלבד, אחת לחודש. על-ידי חישוב שאינו תמיד מוכיח את דייקנותו, יכול הזוג לקבוע מה הם הימים "הבטוחים" בכל חודש, ובמימים אלה לקיים מגע בבטחון סביר כי האשה לא תהרהר. שיטה זו אינה נחשבת בעיני הכנסייה למניעת-הריון מלאכותית, ועל כן מוכן החתיקאן להרשותה לנאמניו.

המופתי מול הרב

המפתיעה שבכל הצמדות הדתיות לבעיית תכנון הילודה ומניעת-ההריון היא דווקא גישת הדת המוסלמית. הפיתווה (קביעת הלכה), שפורסמה על-ידי השייך עבד אל-מג'יד סלימ, המופתי של מצרים, ב-25 לינואר 1937, היא אחת המיסמכים המתקדמים והגבוהים ביותר בשאלה זו שפורסמו עד כה. זהו תוכן הפיתווה:

"אדם נשוי, אב לילד, החושש שאם יוליד ילדים רבים, יעמוד מבוויש בפני הבריות, על שאינו יכול לגדל את ילדיו ולטפל בהם כראוי; או יתכן כי יחלה ויסבול מהתמוטטות-עצבים, בגלל אי-יכולתו למלא את תפקידיו וחובותיו כלפי ילדיו; או שבראותו אשתו תיפגע מהריונות נשים וחוזרים ומלידות מרובות, ללא הפסקות מספיקות בין לידה לשנייה, שיאפשרו לה להתאושש ולהחזיר לגופה את אשר איבד בעת ההריון -

האם יש לו או לאשור הרשות לנקוט בצעדים מסויימים כדי למנוע הריון, במקרים המובאים בשאלה לעיל, אם על-ידי שפיכה מחוץ לרחם, אם על-ידי שימוש מצד האשה בחומר שיחסום את הכניסה לרחם בפני הזרע. העקרון הוא: אין הגבר רשאי לנהוג כך אלא ברשות אשתו, ואין האשה יכולה לנהוג באותה צורה אלא ברשות בעלה. מותר, לעומת זאת, לכל אחד מבני הזוג לנקוט בצעדי-המניעה ללא רשות מוקדמת מבין-זוגו, אם יש לו יסוד להניח כי מניחגם עלולות לצמוח תוצאות בלתי-רצויות, כגון: הולדת ילד בלתי-נורמלי, גידול ילד בתנאים ירודים ובלתי-מתאימים, או היעדרו של הבעל מן הבית לרגל עבודה או כדומה, בתקופת גידולו והתפתחותו של הבן, והוא חושש כי בהעדרו יצא הילד לתרבות רעה.

"האם מותר לבצע הפלה מלאכותית? לפי גדולי האיטלאם, מותר לאשה הרה להפסיק את הריונה בחודשים הראשונים של ההריון, אם בריאותה בסכנה."

עצמדתה של הדת היהודית בשאלה זו מורגשת בעיקר בישובי העלייה החדשה. היא ניכרת גם בריכוזים הדתיים של הישוב הוותיק, אולם שם אין בעיית הילודה-היתרה מטרידה במיוחד את מסודות המדינה, מאחר וריכוזים אלה נוטים לשמור את בעיותיהם הפנימיות לעצמם ולמצוא להן פתרון כלשהו במסגרת ההתי והלך-החיים שלהם. בישובי העולים, אין המצב כך. לרוב מטופלות הנשים במספר לא מבוטל של ילדים, והן ממשיכות להיכנס להריון בממוצע של פעם אחת לשנה. מתוך כ-55 אלף ילדים שנולדו בשנת הסטטיסטיקה האחרונה, למשל, היו רק 13 אלף ילדים ראשונים של הוריהם. 13 אלף נוספים היו ילדים שניים; למעלה מ-8000 אלפים נולדו בלידה שלישית להוריהם, 6000 בלידה רביעית, אלפים בלידה שמינית, וקרוב לאלפים נולדו בלידה העשירית ומעלה.

וזאת על אף הצפיפות, העוני, הבריאות הלקויה והמחסור הממאיר שהם מגת חלקן של רוב המשפחות מרובות-הילדים בארץ. אלה הם מעווי הגישה הדתית המסורתית - והבערות. סיפרה רופאה ידועה, על נסיונה האישי בשטח זה: "לפני חשש-שנים חללתי להקים תחנה לייצור באחת המעברות הגדולות בקירבת חיפה. לצורך זה השתמשתי במרפאה של קופת-חולים במקום, אם כי לא קיבלתי כל שכר. את עבודתי עשיתי בהתנדבות, כי ראיתי באיזו מצוקה חיים תושבי המעברה, וכיצד גדלה מצוקתם הנפשית והחומרית עם לידתו של כל ילד נוסף."

"הגברים יהרגו אותך!"

בפעם הבאה שגילתה אותה רופאה למכריה ולבני משפחתה כי היא עומדת לפתוח תחנה לייצור תכנון הילודה במעברה, השביעו אותה כי תחזר על תוכניתה. "הגברים

אימרה יהודית קובעת כי כל תפילה העולה לשמיים, נענית בחצייה על-ידי הבורא. אחת מתפילות אלה היא תפילת מוצאי-השבת, בה מביעים המתפללים את משאלתם כי "זרענו וכספנו ירבה כחול" - והבורא מעניק להם את מחצית משאלתם. הממחרים להתפלל הם דווקא העניים, והם זוכים למחצית הראשונה של משאלתם - "זרענו ירבה כחול". העשירים מתנהלים בניחוחות לבית-הכנסת, וכשהם נושאים את תפילתם, כבר גמרו העניים להתפלל. אולם מאחר ואין האלוהים מבדיל בין עשיר לעני, הוא מעניק גם להם את מחצית משאלתם - את המחצית שנותרה אחרי שהעניק את החצי הראשון לעניים. כלומר: "כספנו ירבה כחול" וכך מתרבים ילדי העניים, בעוד שהעשירים מתעשרים עוד יותר וזרעם אינו מתרבה כחול.

ואז מרים העני קול ועקה מרה, ולפי בדיחה עממית אחרת שואל את הרופא: "דוקטור, מה אפשר לעשות כדי להימנע מהריון? ניסיתי את כל השיטות - וזה לא הולך."
"שתה כוס מיץ תפוזים טרי", משיב הרופא. "לפני או אחרי?" מקשה האישי. "במקום", עונה הרופא.

אפשר למצוא אימרות שונות ובידוחות אינספור על נושא זה. אולם הנושא עצמו רחוק מלהיות מצחיק. להיפך. זהו אולי הנושא הגורלי ביותר בחייו של כל אדם מתבגר. במקום או במאוחר שואל כל זוג את עצמו: האם אנו רוצים עוד ילד?

אם הזוג רוצה בילד נוסף אין בכך כל קושי, אם הוא זוג בריא. אך מה קורה אם הבעל והאשה מגיעים לכלל החלטה, כי אינם רוצים יותר ילדים? ההחלטה יכולה לנובץ מסיבות רבות: האשה עייפה מלידה הקודמת; בריאותה תיפגע אם תלד ילדים נוספים; הבית צר ואין מקום לשכן בו ילד נוסף; או שהאשה נאלצה להפסיק לעבוד ומשכורתו של הבעל אינה מספיקה לפרנס את כל המשפחה בכבוד; או אולי עושים ההורים את ההשבוך ארוך-הטחה, כי בבוא היום לא יוכלו לשלוח את ילדיהם לבית-ספר תיכון אם יהיו להם יותר משני ילדים.

מה קורה ברגע זה, כאשר החליט הזוג כי אינו רוצה עוד ילדים, או על כל פנים, לא בעתיד המיידי? מה קורה כאשר הוא מחליט למנוע הריון?

אם הזוג משכיל, ידע מה לעשות. כי הנושא של מניעת-ההריון ותיכנון הלידה שוב אינו נושא אסור, שמדברים עליו רק בלחש. קיימת ספרות ענפה מאד, המיועדת לא רק לאנשי מקצוע אלא גם לאדם הפשוט. קיים ארגון בינלאומי בו מסונפים ארגונים של 26 ארצות, אשר מטרתו היחידה היא להפיץ בעולם את תורת תכנון המשפחה. עתונים רבי-תפוצה מקדישים מאמרים גלויים לבעיה, ושבונוני-חדשות בינלאומיים כמו טייט וניו-יורק מודתים באופן שוטף על ההתפתחויות המדעיות והחברתיות האחרונות בתחום תכנון הילודה. כך שלמעשה, לא יתכן שאדם משכיל לא נתקל יותר מפעם אחת בידעיות מוסמכות על נושא

האומרת הדת היהודית?

דת היהודית מתנגדת עקרונית למניעת הריון. גישה זו מבוססת על שני סודות: צו האלוהים לאדם וחתה: "פרו ורבו מלאו את הארץ" ואיסור השחתת הזרע.

שונחו ערוך מקדיש מקום נכבד למצוות ריבה ורביה, שהיא גם הראשונה בתרי"ג מצוות של הדת היהודית. בהלכות פריה ורביה (סעיף א') פוסק הרב יוסף קארו, מקובל על האשכנזים וספרדים: "חייב כל דם לישא אשה כדי לפרות ולרבות, וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך מים וממעיט את הדמות וגורם לשכינה ותסתלק מישראל".

לכך מוסיף משה איסרלי, המקובל על אשכנזים: "כל מי שאין לו אשה שרוי לא ברכה, בלא תורה ולא נקרא אדם. ויזון שנשא אשה, עזונו מתפקקם, שנאמר צא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה".

מהו ה"טוב" שאלו מתכננים? אין ספק היכן גבול מילוי המצוות הכתובות להולדת ילדים. עד כדי כך חשוב מילוי מצוות פריה ורביה, שהרי משה איסרלי פוסק: "נשא ושה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, ופיה אותו לגרשה כדי שישא אחרת ויקיים מצוות פריה ורביה".

היכן גבול מילוי המצוות? האם עליו לפי ות ולרבות כל ימי חייו? תשובה חלקית אשונה קובעת מהו מספר הילדים המינימלי, ששדם חייב להוליד: "כיון שיש לאדם לרוב ונקבה, קיים מצוות פריה ורביה - תנאי שהבן לא יהיה סריס והנקבה לא יילונית (קורה)".

מה קורה אחרי שאדם הוליד זכר ונקבה? האם או רשאים בני הזוג להגביל י מספר ילדיהם? פוסק הרמב"ם: "אף על פי שקיים מצוות פריה ורביה, הריהו